

ΚΕΙΜΕΝΟ

«Η καταναλωτική εξάρτηση»

«Και γιατί η καταναλωτική **εξάρτηση** αποτελεί πρόβλημα;» θα μπορούσε να αντιτείνει κάποιος αισιόδοξος αναγνώστης. «Μήπως αυτή η μορφή εξάρτησης δεν είναι πιο «υγιής» και λιγότερο **επιβλαβής** από την εξάρτηση από τα ναρκωτικά ή από το αλκοόλ;». Το πρόβλημα είναι ακριβώς ότι το καταναλωτικό σύνδρομο, όταν εκδηλώνεται ως ωνιομανία, δεν αποτελεί καθόλου μια «αθώα» ή «ανώδυνη» συμπεριφορά. Τα άτομα που υποφέρουν από την καταναλωτική μανία παρουσιάζουν σχεδόν όλα τα τυπικά συμπτώματα των εξαρτημένων από τα ναρκωτικά ατόμων! Για παράδειγμα, όταν δεν μπορούν, συνήθως για οικονομικούς λόγους, να ικανοποιήσουν τις καταναλωτικές τους ανάγκες νιώθουν πραγματικά **απαίσια** (νευρική κατάσταση, κατάθλιψη, πονοκεφάλους, ναυτία κ.ο.κ.) και συνεπώς τους είναι αδύνατον να λειτουργήσουν ως «ισορροπημένα» άτομα στην εργασία ή στην οικογένειά τους. Εξάλλου, από πολλές σχετικές έρευνες που έχουν γίνει στην Ευρώπη και την Αμερική προκύπτει ότι μόνο η **μειονότητα** των μανιακών καταναλωτών δεν παρουσιάζει και άλλα ψυχοσωματικά προβλήματα. Πολύ συχνά, για παράδειγμα, υποφέρουν –ή υπέφεραν κατά το παρελθόν- από ανορεξία ή βουλιμία. Σήμερα θεωρείται πλέον βέβαιο ότι η ψυχαναγκαστική καταναλωτική μανία (ωνιομανία) συνδέεται άμεσα με τις συχνές κρίσεις πανικού, την αγχώδη συμπεριφορά και την αδυναμία ελέγχου των παρορμήσεων, που συνήθως θεωρούνται **τυπικές** εκδηλώσεις των ψυχολογικά ασταθών ατόμων.

Συνεπώς, θα πρέπει να συνειδητοποιήσουμε ότι η ωνιομανία αποτελεί έναν σαφή και αδιάψευστο δείκτη μιας βαθύτερης ψυχολογικής διαταραχής, ενός **υποβόσκοντος**, και συνήθως ανομολόγητου, υπαρξιακού προβλήματος που σχετίζεται άμεσα με την εικόνα που έχουμε για τον εαυτό μας και την κοινωνική μας ταυτότητα. Όταν βρισκόμαστε σε κατάσταση πανικού ή κατάθλιψης, όταν νιώθουμε **ευάλωτοι** ή ανεπαρκείς, έχουμε την τάση να υποκαθιστούμε τις πραγματικές ανάγκες για ανθρώπινη επαφή και επικοινωνία με άψυχα υλικά αντικείμενα που δεν μας στενοχωρούν ούτε και μας απογοητεύουν ποτέ.

Ευτυχώς, υπάρχουν αρκετά πειστικά στοιχεία και προσωπικές εμπειρίες που μας βεβαιώνουν για το αντίθετο: όποτε υπάρχουν ικανοποιητικές και **ουσιαστικές** ανθρώπινες σχέσεις, οι καταναλωτικές μας τάσεις μειώνονται δραστικά!

Από την άλλη πλευρά, βέβαια, η αδηφάγος αγορά δεν μένει ποτέ με σταυρωμένα τα χέρια. Επειδή γνωρίζει ότι η ύπαρξη και η **αναπαραγωγή** της εξαρτώνται από τους απάνθρωπους ρυθμούς κατανάλωσης που έχει επιβάλει, χρησιμοποιεί όλα τα μέσα και τις διαθέσιμες γνώσεις για να εκμεταλλευτεί στο έπακρο τους ψυχολογικούς μηχανισμούς και κυρίως τη διαρκή «κρίση ταυτότητας» που η ίδια δημιουργεί στους καταναλωτές με τα άπιαστα διαφημιστικά πρότυπα που προβάλλει.

Πρέπει να συνειδητοποιήσουμε ποιες συνέπειες έχει η επιλογή των κοινωνιών μας να μην **παράγουν** πλέον «αγαθά» αλλά μόνο καταναλωτές. Οι σημερινοί «ωνιομανείς» είναι τα θύματα μιας κοινωνίας που μετέτρεψε τη χαρά της απόκτησης αγαθών σε ανούσια και αποβλακωτική καταναλωτική εξάρτηση. Υπό αυτή ακριβώς την έννοια, η καταναλωτική **απληστία** θα πρέπει να θεωρείται σήμερα το «όπιο του λαού». Και οι σημερινοί ωνιομανείς να αντιμετωπίζονται ως ασθενείς, όπως οι οπιομανείς.

Σπύρος Μανουσέλης, εφημ. ΕΛΕΥΘΕΡΟΤΥΠΙΑ, 19/7/2008

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

- A.** Να γράψετε την περίληψη του κειμένου που σας δόθηκε (90-110 λέξεις). (Μονάδες 25)
- B1.** Να αναπτύξετε σε μια παράγραφο 80 έως 100 λέξεων το περιεχόμενο του παρακάτω αποσπάσματος του κειμένου: «Όταν βρισκόμαστε σε κατάσταση... απογοητεύουν ποτέ». (Μονάδες 10)
- B2. α)** Να γράψετε ένα συνώνυμο για καθεμία από τις παρακάτω λέξεις:
εξάρτηση, επιβλαβής, τυπικές, υποβόσκοντος, απληστία (Μονάδες 5)
- β)** Να γράψετε ένα αντώνυμο για καθεμία από τις παρακάτω λέξεις:
μειονότητα, ευάλωτοι, ουσιαστικές, αναπαραγωγή, παράγουν (Μονάδες 5)
- B3.** Να υποδείξετε δύο από τους τρόπους με τους οποίους αναπτύσσεται η πρώτη παράγραφος του κειμένου («Και γιατί η καταναλωτική... ασταθών ατόμων»). (Μονάδες 10)
- B4.** Να βρείτε στο κείμενο πέντε φράσεις όπου γίνεται μεταφορική χρήση του λόγου. (Μονάδες 5)
- Γ.** Σε ημερίδα που διοργανώνει το σχολείο σου, με θέμα «Καταναλωτισμός και Εκπαίδευση», αναλαμβάνεις να εκπονήσεις μια εισήγηση στην οποία θα επισημάνεις τις επιπτώσεις του καταναλωτισμού στη ζωή του σύγχρονου ανθρώπου και θα προτείνεις τρόπους με τους οποίους η εκπαίδευση μπορεί να συμβάλλει στην πνευματική καλλιέργεια και την ηθικοποίηση των μαθητών για να μπορέσουν να αντισταθούν στη σύγχρονη καταναλωτική προπαγάνδα. (500-600 λέξεις). (Μονάδες 40)

ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ

- A.** Το κείμενο αναφέρεται στις αιτίες και στις συνέπειες της καταναλωτικής εξάρτησης. Αρχικά, τονίζεται η επικινδυνότητα της «ωνιομανίας» λόγω της πρόκλησης συμπτωμάτων εξάρτησης, αφού η απουσία αγοραστικής δύναμης επιφέρει στους υπερκαταναλωτές ψυχική ανισορροπία με επιπτώσεις στην εργασία και στην οικογένειά τους. Ακολούθως, επισημαίνει ως αιτία της «ωνιομανίας» το υπαρξιακό πρόβλημα του ανθρώπου σχετικά με την εικόνα του. Τα ψυχολογικά αδιέξοδα και η χαμηλή αυτοεκτίμηση οδηγούν τον άνθρωπο να καλύψει το κενό της ανθρώπινης επικοινωνίας με υλικά αγαθά. Παράλληλα, η αγορά με μέσο τη διαφήμιση καλλιεργεί το κατάλληλο ψυχολογικό κλίμα που οδηγεί στην υπερκατανάλωση. Καταλήγει αναφέροντας την αναγκαιότητα συνειδητοποίησης των συνεπειών της καταναλωτικής κοινωνίας, για να περιοριστούν τα φαινόμενα εξάρτησης από την ύλη.
- B1.** Ο υπερκαταναλωτισμός είναι ένα φαινόμενο κοινωνικής παθογένειας, το οποίο οφείλεται σε ποικίλα αίτια, με βασικότερα την απουσία ουσιαστικής, ανθρώπινης επικοινωνίας και την ύπαρξη ψυχολογικών αδιεξόδων. Οι απρόσωπες ιδιοτελείς σχέσεις οδηγούν το άτομο στην αναζήτηση της ευτυχίας μέσω της απόκτησης υλικών αγαθών, με αποτέλεσμα την απώλεια της προσωπικής του ελευθερίας. Η μοναξιά, το υπαρξιακό αδιέξοδο σε συνδυασμό με την τάση επίδειξης πλούτου καθιστούν τον σύγχρονο άνθρωπο έρμαιο της διαφήμισης και της αλόγιστης χρήσης καταναλωτικών αγαθών, για να εξισορροπήσει το εσωτερικό του κενό. Κατ' αυτόν τον τρόπο υποκαθιστά την ουσιαστική ανάγκη για ποιοτικές ανθρώπινες σχέσεις με τη συσσώρευση αγαθών που του δίνουν την ψευδαίσθηση της αυτάρκειας και της ισχύος.
- B2. α)** εθισμός, επιζήμιος, χαρακτηριστικές, υπολανθάνοντος, πλεονεξία
- β)** πλειονότητα, άτρωτοι, επουσιώδεις, αφανισμός, καταναλώνουν.

- B3.** – Παραδείγματα: «για παράδειγμα... ναυτία κ.ο.κ» } Γίνεται χρήση του όρου «για παράδειγμα».
 – Αίτιο-αποτέλεσμα: «πολύ συχνά... από βουλιμία» }
 «τα άτομα ... οικογένειά τους» }
 «σήμερα θεωρείται ... ασταθών ατόμων» } Ως αίτιο αναφέρεται η καταναλωτική μανία και ως συνέπειες η ανισορροπία συμπεριφοράς στην εργασία ή στην οικογένεια και τα ψυχοσωματικά προβλήματα.
- B4.** α) όταν νιώθουμε ανεπαρκείς.
 β) άπυργα υλικά αγαθά που δεν μας στενοχωρούν ούτε μας απογοητεύουν.
 γ) η αδηφάγος αγορά δεν μένει ποτέ με σταυρωμένα τα χέρια.
 δ) απάνθρωπους ρυθμούς κατανάλωσης.
 ε) άπιαστα διαφημιστικά πρότυπα.

Γ. Κυρίες και κύριοι, αγαπητοί συμμαθητές,

Στα πλαίσια της ημερίδας που διοργανώνει το σχολείο μας με θέμα «Καταναλωτισμός και Εκπαίδευση», η παρούσα εισήγηση αποσκοπεί στο να δώσει μια εικόνα σχετικά με τις επιδράσεις του καταναλωτισμού στο σύγχρονο άνθρωπο, αλλά και ειδικότερα να επισημάνει τους τρόπους με τους οποίους η εκπαίδευση μπορεί να συντελέσει δημιουργικά στην πνευματική και ηθική καλλιέργεια των μαθητών ώστε να επιδιώκουν την κάλυψη των ουσιαστικών ανθρώπινων αναγκών τους και την «ποιότητα ζωής», στον αντίποδα της «ποσότητας» που προβάλλει η σύγχρονη καταναλωτική κοινωνία μας.

Αναλυτικότερα, αναφορικά με τις επιδράσεις του καταναλωτισμού στο σύγχρονο άνθρωπο, αξίζει να επισημάνουμε τα εξής:

- Η δημιουργία όλο και περισσότερων πλασματικών αναγκών οδηγεί στην απομάκρυνση από τις ζωτικές, λογικές και υπαρκτές ανάγκες.
- Η αυξημένη ζήτηση και κατανάλωση αγαθών προκαλεί έλλειψη ποσότητας σε αγαθά με συνέπεια την αύξηση τιμών και τον πληθωρισμό.
- Η τεχνολογία απαιτεί μεγάλα ποσά ενέργειας μειώνοντας τα αποθέματα πρώτων υλών και προκαλώντας ενεργειακό πρόβλημα.
- Η άνιση κατανομή υλικών αγαθών στις διάφορες χώρες του κόσμου ενισχύει τις κοινωνικές ανισότητες.
- Η διατάραξη οικολογικής ισορροπίας από τη μόλυνση του περιβάλλοντος είναι πια γεγονός και όχι δυσόιωνη προφητεία.
- Η θεοποίηση χρήματος εκμηδενίζει την ανθρώπινη αξία και αλλοτριώνει την ανθρώπινη φύση.
- Η πνευματική αφύπνιση του ατόμου παρεμποδίζεται καθώς η υπερκατανάλωση σημαίνει αδιαφορία για επιστήμη, τέχνη, γράμματα.
- Η απώλεια εσωτερικής ελευθερίας έχει ως συνέπεια τη βίωση έντονου άγχους και ανασφάλειας για την απόκτηση υλικών αγαθών, άγχος που συχνά εξωθεί στη χρήση εξαρτησιογόνων ουσιών.
- Η έξαρση των φαινομένων κοινωνικής παθογένειας προκύπτει αναπόφευκτα λόγω της πλεονεξίας, της αισχροκέρδειας και της καταναλωτικής μανίας.
- Ο φθόνος, ο ανταγωνισμός, η εγωκεντρικότητα, η αδιαφορία για το συνάνθρωπο προκαλεί εντέλει τη γενικότερη ηθική κρίση της εποχής μας.
- Η υπερεργασία που συνεπάγεται την ελαχιστοποίηση ελεύθερου χρόνου οδηγεί στη δυσκολία σύναψης ή διατήρησης διαπροσωπικών σχέσεων άρα και την απόλυτη μοναξιά. Η κρίση πλήττει ακόμη και το θεσμό της οικογένειας που αποτελεί πια καταναλωτική μονάδα.
- Η αδιαφορία για τα κοινά σημαίνει απουσία κοινωνικής και πολιτικής δραστηριότητας άρα και εύκολη χειραγώγηση της καταναλωτικής μάζας από επιτήδειους και λαοπλάνους που αποτελούν κίνδυνο για τη δημοκρατία.

Εξετάζοντας την πληθώρα των αρνητικών επιδράσεων του καταναλωτισμού, αντιλαμβανόμαστε τον καθοριστικό ρόλο που μπορεί να διαδραματίσει μια ποιοτική ανθρωπιστική εκπαίδευση στη διαμόρφωση υγιών προσωπικοτήτων, εφόσον υπάρχει:

- Προσανατολισμός στη μελέτη πρόληψης ή επίλυσης θεμάτων ή προβλημάτων σχετικών με την υπερκατανάλωση ώστε ο μαθητής να κατανοήσει την αξία της σωστής ιεράρχησης των αναγκών και της υπηρέτησης σωστών προτεραιοτήτων.
- Ανάδειξη της αξίας της συνεργασίας και καλλιέργεια ηθικών-πνευματικών αξιών που θα οδηγήσουν το νέο άνθρωπο στην υιοθέτηση νέων προτύπων και συμπεριφορών.
- Άμεση πρόσβαση σε βιβλιοθήκες και ερευνητικά κέντρα ώστε να συντελεστεί από τη νεαρή ηλικία ο εμπλουτισμός γνώσεων.
- Συνεργασία με ανθρωπιστικές οργανώσεις και δράσεις φιλανθρωπίας για την ανάπτυξη κοινωνικής συνείδησης.
- Περιβαλλοντικά προγράμματα, εκδρομές, εξορμήσεις στη φύση με στόχο την ευαισθητοποίηση για το οικολογικό πρόβλημα που γεννά η υπερκατανάλωση.
- Επιμορφωτικές/πολιτιστικές εκδρομές, επισκέψεις σε χώρους, όπως θέατρα, μουσεία, πινακοθήκες, αρχαιολογικούς χώρους και διοργάνωση πολιτιστικών εκδηλώσεων με απώτερο σκοπό την ενίσχυση του καλλιτεχνικού πνεύματος και τη σττροφή του νέου προς τις τέχνες και τα γράμματα, που λειτουργούν ως αντιστάθμισμα στο σύγχρονο υλισμό.
- Ενασχόληση με τον αθλητισμό και ώθηση σε μορφές υγιούς ψυχαγωγίας.
- Όξυνση της κριτικής ικανότητας και ύπαρξη διαρκούς διαλόγου και ενημέρωσης αναφορικά με τις σύγχρονες καταναλωτικές προπαγάνδες.
- Έκδοση έντυπης/ηλεκτρονικής σχολικής εφημερίδας, με στόχο τη συμμετοχή μαθητών στα κοινά και την απόκτηση δημοκρατικής και πολιτικής συνείδησης.
- Αναβάθμιση του ρόλου του εκπαιδευτικού, ώστε να προσφέρει τις κατάλληλες γνώσεις αλλά και εμπειρίες στους μαθητές.

Όπως αντιλαμβανόμαστε, λοιπόν, η σύγχρονη κοινωνία της αφθονίας είναι ιδιαίτερα απειλητική για τον άνθρωπο. Ας έχουμε, ωστόσο, υπόψη μας ότι η εκπαίδευση μπορεί να διαμορφώσει νέους σκεπτόμενους ανθρώπους γεμάτους ελπίδες και όνειρα, οι οποίοι θα αρνηθούν τη θυσία των γνήσιων ανθρώπινων αξιών στο βωμό της καταναλωτικής «ευδαιμονίας».

Ευχαριστώ για την προσοχή σας.

Επιμέλεια: Τζάνου Χρύσα • Φαρσάρη Ελένη • Κόρκακα Σάνδη